

EGYSÉG A SOKSZÍNŰSÉGBEN - A PARTIUMI MAGYAR FELEKEZETI ISKOLÁK VIZSGÁLATA A HOZZÁADOTT ÉRTÉK TÜKRÉBEN

UNITY IN DIVERSITY. THE EXAMINATION OF THE HUNGARIAN DENOMINATIONAL HIGH SCHOOLS IN PARTIUM AND THEIR ADDED VALUE

Frigy Szabolcs-István

Abstract: The school plays an important role in the creation of equal opportunities (it is responsible for how it strengthens in the beginning the differences of students deriving from different social categories, for how much it helps and supports the further studying, etc.) but it is necessary to see that even with identical educational level the equal opportunity and mobility would not be guaranteed. The characteristics of a good educational system are that the students' performance can be made independent of its social background, his place of birth (province or city) and from the families cultural capital thus social mobility is achieved in the largest measure possible since like this the students' social differences can be reproduced in a smaller measure.

Keywords: educational system, added value, denominational schools, students' performance.

1. Bevezető

Egy merokratikusnak mondott rendszerben, ahol az iskola a legfontosabb csatornája a társadalmi mobilitásnak, természetes törekvése a szülőnek, hogy olyan iskolát keressen a gyermekének, amely növelheti az életesélyeit (jobb egyetem, jobb munka, magasabb életszínvonal stb.). Ebben a törekvésben Romániában meglehetősen segítség nélkül maradok mint szülő, hiszen a lakókörnyezetemben lévő oktatási intézmények nem jelennek meg semmilyen hivatalos klasszifikációban. Az iskolák sorrendbe állítása (itt több szempontot is felsorolhatnánk, ami a sorrendiség alapját adhatja) megmarad a városi legendák szintjén, amelyeket a helyi lokális média megerősít, táplál, hiszen a hivatalos közleményekből mindig kiragadják a VIII. osztályos felvételi átlagokat, vagy épp az iskolák érettségi sikerességi átlagát, és ezzel alakítják a „jó iskola”, „erős iskola” mítoszát.

A rendszer mintha maga is félne egy ilyen sorrend felállításától, hiszen akkor adatolt formában visszajelzést kapna saját hatékonyságáról is. Nem a PISA felmérések elmarasztaló és szomorú eredményeire gondolok, hiszen mint minden nemzetközi felmérés anonim és általános megállapításokat tartalmaz, nem segít a konkrét intézmény megítélésében. Ha lokális szinten gondolkodunk és intézményként egy fejlesztési tervben, elengedhetetlen egy reális helyzetkép.

Jelen tanulmány egy olyan szakmai körökön túlmutató párbeszédet szeretne kezdeményezni, amelyben elkezdjük operacionalizálni, megérteni, hogy mi van a „jó iskola” köznyelvi, de szakirodalmilag is kihívást jelentő fogalom meghatározásában.

2. A felekezeti iskolák Romániában

A felekezeti iskolák nemzetközi szakirodalom alapján több szempontból kitűnnek egy ország oktatási rendszerében, többek között a felzárkóztató tevékenységük miatt.

Pusztai Gabriella röviden összegzi azokat az eredményeket, amelyek a felekezeti iskolákra általánosan jellemzőek: magas teszteredmények, alacsony lemorzsolódás, sikeres egyetemi felvételi és nagyobb esély a diplomaszerezésre, nagyobb várható munkahelyi jövedelem, stabil munkamorál (Pusztai, 2009, 65). Hasonló eredményekre jutottak a Notre Dame Egyetem kutatói, akik tételesen összegzik a katolikus iskolák előnyeit, amelyek az eddigi szakirodalomból következtetésként levonhatóak¹.

- A katolikus iskolákban kisebb teljesítménykülönbségek figyelhetők meg a diákok között
- A katolikus és más magániskolák diákjai magasabb felsőoktatási teljesítményeket érnek el, mint ugyanolyan családi háttérrel rendelkező, de állami iskolába járó diákok.
- A katolikus iskolák csökkentik a társadalmi különbségekre visszavezethető teljesítménykülönbségeket.
- A katolikus középiskolát végzett diákok gyakrabban szavaznak, mint az állami iskolába járó társaik.
- A katolikus iskolából kikerülők elkötelezettebbek a közösségükért, toleránsabbak a különböző nézetekkel szemben.

Nagy kihívás Romániában a felekezeti iskolákról írni, hiszen egy törvényileg nem teljesen megértett oktatási alrendszeréről van szó. A 2011-es Oktatási Törvény megkülönböztett vokacionális és konfesszionális oktatást, ám a közöttük lévő tartalmi különbség nem tisztázott. A felekezeti (teológiai) iskolák vokacionális (elhivatottsági) rendszerben működnek, ezzel egy kategóriába tartoznak a katonai, sport, művészeti és pedagógiai iskolákkal. Ezek célja tulajdonképpen a hivatás és tehetséggondozás. Az 1989-es fordulat után a felekezeti iskolák létjogosultságát megalapozva olyan képzésként indultak, amelyek kifejezetten az egyházak számára képeznek ki munkatársakat. Ezt a „hagyományt” viszi tovább ez a törvény is. Ez a megközelítés merőben eltér a nyugaton működő felekezeti oktatástól. A nyugati mintához közelít a konfesszionális fogalomhasználat (Art.49), amely a magániskolákkal került egy kategóriába, mint olyan iskolatípus, amelyet bármilyen nonprofit szervezet létrehozhat és működtethet, ha a Minőségbiztosító Hatóság jóváhagyja.

A törvény latens módon azt a megközelítést használja, hogy ha a diáknak elhivatottsága van valamilyen specifikus pályára, akkor biztosított az állami oktatás, ha viszont felülről jövő nevelési elvet akar valaki megvalósítani az oktatási rendszerben, akkor azt automatikus magániskolában teheti meg.

Összességében elmondható, hogy jelenleg Romániában a felekezeti oktatás kissé „félreértelmezett”, lényegét „megnemértett” törvényi környezetben tud működni. Állami, központosított tanterv szerint tanítanak, a tanárok állami versenyvizsgán vesznek részt, akik állami fizetést kapnak, és az állam finanszírozza a működésüket, stb.

A kérdés tehát az, hogy ilyen társadalmi és jogi környezetben milyen mértékben tudnak túllépni a rendszeren és magas hozzáadott értéket produkálni, mint ahogy azt várnánk.

3. Mi legyen a klasszifikálás alapja

Az iskola bonyolult és szerteágazó kapcsolati és hatásmechanizmusa miatt nehéz az egyes intézményeket összehasonlítani. Elsősorban el kell különíteni az eredmény és hatékonyság fogalmát, amelyet nagyon sokszor az intézmény vezetői is összekevernek vagy szinonimaként használnak. Eredményességről beszélhetünk a tanuló teljesítménye vagy éppen a tanulók személyiségejlődése kapcsán. A hatékonyság ezzel szemben a ráfordítás és kimenet kapcsolatát vizsgálja. Akkor nevezhetünk egy oktatási intézményt (vagy rendszert) hatékonynak, ha a kibocsátást (például a

¹ <http://ace.nd.edu/catholic-school-advantage>

tanulási teljesítményt) a lehető legkisebb ráfordítással érjük el, vagy adott ráfordítás mellett maximalizáljuk a kibocsátást (Báthory, 2008).

Ezeket mintegy kiegészíti a hozzáadott érték fogalma, az olyan indikátor, amely az iskola eredményességét annak szocio-kulturális környezete függvényében vizsgálja (mint például a szülők iskolai végzettsége, társadalmi tőke stb.). Előfordulhat tehát, hogy nem a legeredményesebb iskola a „legjobb” iskola. Az eredményesség az iskola bruttó teljesítményét jelenti. Az elit iskolákban, amelyekben sok diák közül válogathatnak, olyan diákokat tanítanak, akik szülei magasan kvalifikáltak, segíteni tudják a diákok tanulását, biztosítani tudják a diákok számára a kulturális tőke magas szintű átadását, magas tanulási önállósággal rendelkeznek, itt a legkisebb a hozzáadott értéke az iskolának, bár kiváló lehet az eredményessége.

Bruttó teljesítmény

A fenti megközelítésben a bruttó teljesítmény mérése könnyebbnek tűnik, ám ha közelebbről megvizsgáljuk, nehéz helyzetben találjuk magunkat. Szemléltetésként álljon itt az egyik leglátogatottabb ilyen témájú adatbázis módszertana. Az admiterliceu.ro. minden évben összesíti az iskolák felvételi és érettségi eredményeit, és létrehoz egy kereshető adatbázist.

Az említett internetes portál a legidézettebb, a sajtó által is évről évre idézett információforrás ebben a témában. A minisztériumi adatokat felhasználva állítják össze a sorrendet. Az összeállításban három adatra támaszkodnak: a kilencedik osztályba bejutott nyolcadikos diákok médiája, amely az egységes országos nyolcadikos felmérésen elért eredményeket és az V-VIII. osztályos médiát tükrözi, az iskola diákjainak érettségi sikerességi rátája, valamint a tantárgyversenyeken résztvevő diákok száma.

$$\text{Összpontszám} = (5 \times \text{Felv.Méd.} + 4 \times \text{Éret.Méd.} + 1 \times \text{OlimpIndex}) / 10$$

Felv.Méd = IX. osztályos felvételi média

Éret.Méd = Érettségi média

Olimpdex = Tanulmányi olimpiákon való részvétel pontszáma. A következő módon számolják: $(\text{MOLI} \times 10) / \text{MAX}(\text{MOLI})$

Ahol:

$\text{MOLI} = (1 \times \text{OL} + 3 \times \text{OJ} + 8 \times \text{ON} + 12 \times \text{OI});$

MOLI = Olimpikonok médiája

OL = Helyi szakaszon résztvevő diákok száma;

OJ = Megyei szakaszon résztvevő diákok száma;

ON = Országos szakaszon résztvevő diákok száma;

OI = Nemzetközi szakaszon résztvevő diákok száma;

Ezeket figyelembe véve állítják össze évente az iskolák országos és megyei szintű hierarchiáját. A módszer adatokat szolgáltat az iskola teljesítményéről, de ezeket nem árnyalja minőségi adatokkal, még az iskolán belüli diáklétszámot sem veszi figyelembe.

Nettó teljesítmény – hozzáadott érték

A nettó teljesítmény összekapcsolódik az iskolák hozzáadott értékével. A PISA kutatásban a teszteredményeket árnyalják az egyes tanulók háttéradataival, és egy összevont mutatót hoznak létre, amelynek a neve ESCS index (economic, social and cultural status/gazdasági, társadalmi és kulturális státusz). Ebben az összevont mutatóban a diákok szüleinek iskolai végzettsége és foglalkozása, valamint kulturális javakhoz való hozzáférést használják fel. Az indexet a teszteredményekkel együtt felhasználva arról kapunk képet, hogy a diák teljesítményét hány százalékban magyarázza a családi háttere. A PISA kutatásokban olyan módszert használnak, amelyek az egyének szintjén is meghatározhatóvá teszik az hozzáadott értékét. Reziliens tanulóknak nevezik azokat a diákokat, akik a

családi háttérindex (ESCS) szerint az alsó negyedbe tartoznak, teljesítményük szerint viszont a felső negyedbe (OECD, 2010). Olyan diákokról van szó, akik bár szegény családból származnak, mégis kiemelkedően teljesítenek az iskolában. Ez megmutatja az iskola hozzáadott értékét, azaz, hogy mennyire képesek a családi háttér meghatározottságától függetlenül és segíteni az iskolai mobilitásban. Míg az OECD országokban átlagosan a hátrányos helyzetű diákok 30,6%-a reziliens diák, addig Romániában ez az arány csak 9,8% (OECD, 2010).

4. Hozzáadott érték a partiumi felekezeti iskolában

A felekezeti iskolák minden történelmi korban kitűntek azzal, hogy hatékony felzárkóztató munkát végeztek a hátrányos helyzetű családok esetében. Kézenfekvő tehát a kérdés, hogy a román oktatási rendszerben hogyan tudnak működni. Fontos szem előtt tartani, hogy ezek az iskolák alig több mint húsz éves múltra tekintenek vissza, ami egy intézmény életében még szinte gyerekkornak tekinthető. Látni kell azt is, hogy a felekezeti iskolák különböző életszakaszban vannak, hiszen lokálisan sajátos gondokkal küzdenek (épületviszasszolgáltatás, jogi személyiséggé válás, formálódó tanári kar, stb.).

A kutatás célcsoportja:

A kutatás Szatmár és Bihar megye magyar felekezeti iskoláit vizsgálja. Minden iskolából a IX. és XII. osztályos tanulók alkotják a célpopulációt. A lekérdezés időpontjában minden érintett diák kitöltötte a kérdőívet.

- **Szatmár megye**
  - Szatmárnémeti:
    - Hám János Római Katolikus Teológiai Líceum (91 diák)
    - Református Gimnázium (132 diák)
  - Nagyvárad:
    - Kalazanczi Szent József Iskolaközpont (93 diák)
- **Bihar megye**
  - Nagyvárad:
    - Szent László Gimnázium (94 diák)
    - Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium (72 diák)

A kérdőív rákérdezett a diákok anyagi helyzetére, tanulmányi átlagára, az iskola légkör megítélésére, stb. Megpróbáltuk számszerűsíteni a hozzáadott érték mértékét, ennek kimutatásához létrehoztunk egy Családi Háttér Indexet (CSHI), amely a szülők iskolai végzettségét, az otthoni könyveknek a számát, valamint az egy főre eső jövedelmet foglalja magában. A CSHI-et és az éves média közötti összefüggés vizsgálatára egy lineáris regressziót használtunk.

1. táblázat. A CSHI és az éves média lineáris regressziós modellje

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,315 ^a	,099	,096	,8120

a. Predictors: (Constant), REGR factor score 1 for analysis 1

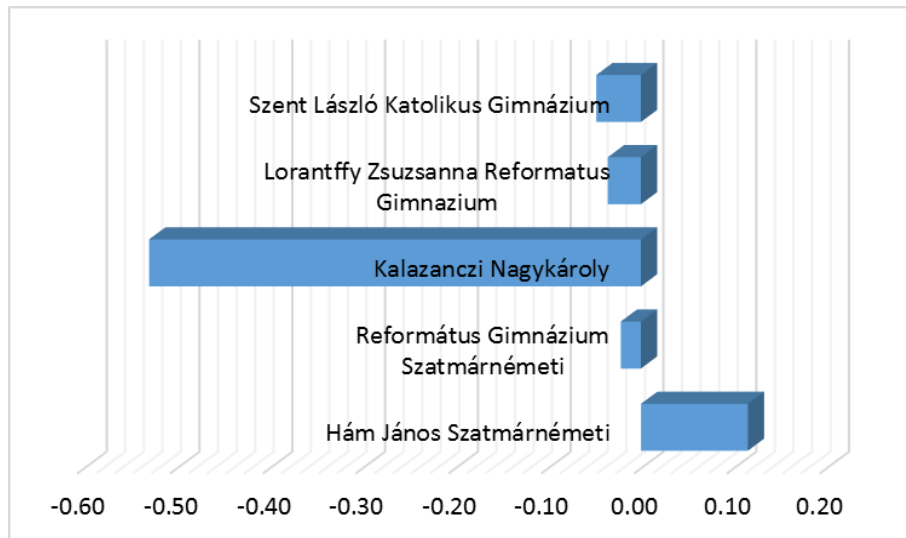
ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	24,227	1	24,227	36,743	,000 ^a
	Residual	220,231	334	,659		
	Total	244,458	335			

a. Predictors: (Constant), REGR factor score 1 for analysis 1

b. Dependent Variable: előző éves média

A modell alapján azt találtuk, hogy a CSHI egységnyi változása 0,268 változtatja a tanulmányi eredményeket. Az egyes tanulók esetében a modell meg nem magyarázott értékét elmenthetjük, ezeket ún. reziduáliskoknak, ezt hívjuk pedagógiai hozzáadott értéknek (PHÉ), amely lehet pozitív vagy negatív. A sztenderdizált reziduálisok átlaga 0 és a szórása 1.

2. ábra PHÉ (sztandarizált) iskolák szerint

A 2. ábra a pedagógiai hozzáadott értéket mutatja iskolánként. Az eredmények alapján elmondható, hogy a Hám János esetén pozitív hozzáadott érték figyelhető meg, Református Gimnázium, a Lorantffy és a Szent László esetében nullához közli érték, a Kalazanczi esetében viszont erősen negatív a PHÉ értéke. Ahol pozitív az átlag, ott az iskola hozzáad valamit a családi háttérhez az éves médiák szintjén, ahol negatív, ott ront a diákok teljesítményén.

Nemcsak kiszámolni akartuk a hozzáadott értéket, hanem megnézni azt is, hogy milyen tevékenységek befolyásolják.

2. táblázat. A PHÉ-et befolyásoló tényezők

		A PHÉ-et befolyásoló tényezők	Korrelációs érték	Szignifikancia
Iskolán belüli tényezők	Tanárokkal való kapcsolat	Tanárokkal-diák kommunikáció, személyes kapcsolat (index)	0,139	0,01
		Mennyire érzed jól magad az iskolában	0,115	0,014
		Mennyire közele a tanárokkal a kapcsolatod	0,110	0,02
		Mennyire érzed azt, hogy elfogadnak a tanárok	0,125	0,007
	Iskolai tevékenységek	Extrakurrikuláris tevékenységekben való részvétel (index)	0,237	0,01
		Sok program van az iskolában, amibe be tudok kapcsolódni	0,107	0,022
		Az iskola segít abban, hogy jobb ember legyek	0,103	0,028

	Rendszer-tényező	Tanulmányi ösztöndíjban részesül	0,333	0,000
Iskolán kívüli tényezők	Egyéni kulturális	Kulturális rendezvényeken való részvétel	0,146	0,01
		Diák olvas rendszeresen	0,224	0,000
		Diák rendszeresen szépirodalmat olvas	0,176	0,000
	Értékek	Pénz helye az értékrangsorban (minél előrébb, annál kisebb a PHÉ)	-0,226	0,000
		Hit helye az értékrangsorban (minél előrébb, annál nagyobb a PHÉ)	0,162	0,001
		Naponta imádkoznak	0,188	0,001
	Iskolával kapcsolatos attitűdük	Egyetemen továbbtanulók	0,404	0,000
		Jó döntésnek tartják, hogy ezt az iskolát választották	0,133	0,003
		Javasolnád-e másoknak, hogy ide járjanak	0,140	0,003
		Az iskola felkészít az életre	0,092	0,05
		Többet járok színházba, mióta ebbe az iskolába járok	0,155	0,001
	Egyéb	Anyá olvas rendszeresen (nem szépirodalmat)	0,94	0,45
		Neme – nők	0,301	0,000

Ahogy a 2. táblázat mutatja, a hozzáadott értéket nagyon sok tényező és faktor együttesen határozza meg. Vannak olyan tényezők, amelyek az iskolához köthetőek, mások kifejezetten iskolán kívüli tevékenységekhez, illetve fontos a diák saját befektetett munkája és családi háttere is. A korrelációs értékek egyik esetben sem kiemelkedő magasak, nehezen lehet fontossági sorrendet felállítani. Ugyanakkor a lista jól mutatja, hogy milyen irányokban kell erősíteni az iskolák működését ha növelni akarjuk a hozzáadott értéket. Azt is fontos kiemelni, hogy bár a kutatás felekezeti iskolákat vizsgálta, a felsorolt tényezők nagy része minden iskolatípusra érvényes. A hozzáadott érték egy komplex rendszer eredménye, ahol az egyes tényezők dinamikusan hatnak egymásra, és a vizsgált tényezőkön kívül mások is hatással lehetnek rá.

5. Összefoglaló

Fontos leszögezni, hogy a felekezeti iskolák élettörténete még nagyon fiatal, és lokálisan különböző társadalmi-politikai légkörben próbálnak helyet keresni a települések oktatási piacán. Az eredményekből láthatóvá vált, hogy az intézmények között talán több a különbség, mint a hasonlóság, nem lehet jelenleg még egységes klaszterként vagy épen hálózatként értelmezni őket, ez a jövő nagy kihívása a számukra.

Másrészt, ha úgy tekintjük ezeket az intézményeket, mint tipikus állami magyar tannyelvű középiskolák (mint ahogy a törvény is tekint rájuk), akkor képet kapunk a rendszer hatékonyságáról is. A módszerben az jó, hogy minden intézmény saját maga is ki tudja számítani a hozzáadott értékét, és visszajelzést kaphat felzárkóztató munkájáról.

Ez a fajta önreflexió segíthet kikerülni az elitizmus csapdáját, ahol bár jó eredményeket produkálunk, de igazából önfejlesztő, erős családi háttérrel rendelkező diákokat tanítunk, akinek a teljesítményéhez nem adunk hozzá semmit. Másrészt elismerést adhat olyan iskoláknak, aki alacsony szocio-gazdasági státusszal rendelkező családok gyerekeit tanítják, anélkül, hogy tanulmányi versenyeken eredményeket érnének el.

Szakirodalom

1. Báthory Z. (2008): Az oktatás eredményessége. VII. Nevelésügyi Kongresszus 6. Szekció ajánlása http://www.nk7.hu/nk7_files/File/6.%20szekci%F3%20E1tdolgoz%E1s.pdf 2011.08.01. 15:44
2. Legea educatiei nationale. Legea nr. 1/2011
3. Notre Dame Egyetem Egyetemi Adatbázis <http://ace.nd.edu/catholic-school-advantage>
4. OECD (2010): PISA 2009 Results: Overcoming Social Background – Equity in Learning Opportunities and Outcomes (Volume II) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091504-en>.
5. Pusztai, G.(2009): Társadalmi tőke és az oktatás, Új Mandátum Kiadó
6. www.admitere.ro

Szerző

Frigy Szabolcs-István Babes-Bolyai Tudományegyetem, Szatmárnémeti (Románia). E-mail: frigyszabi@yahoo.com

